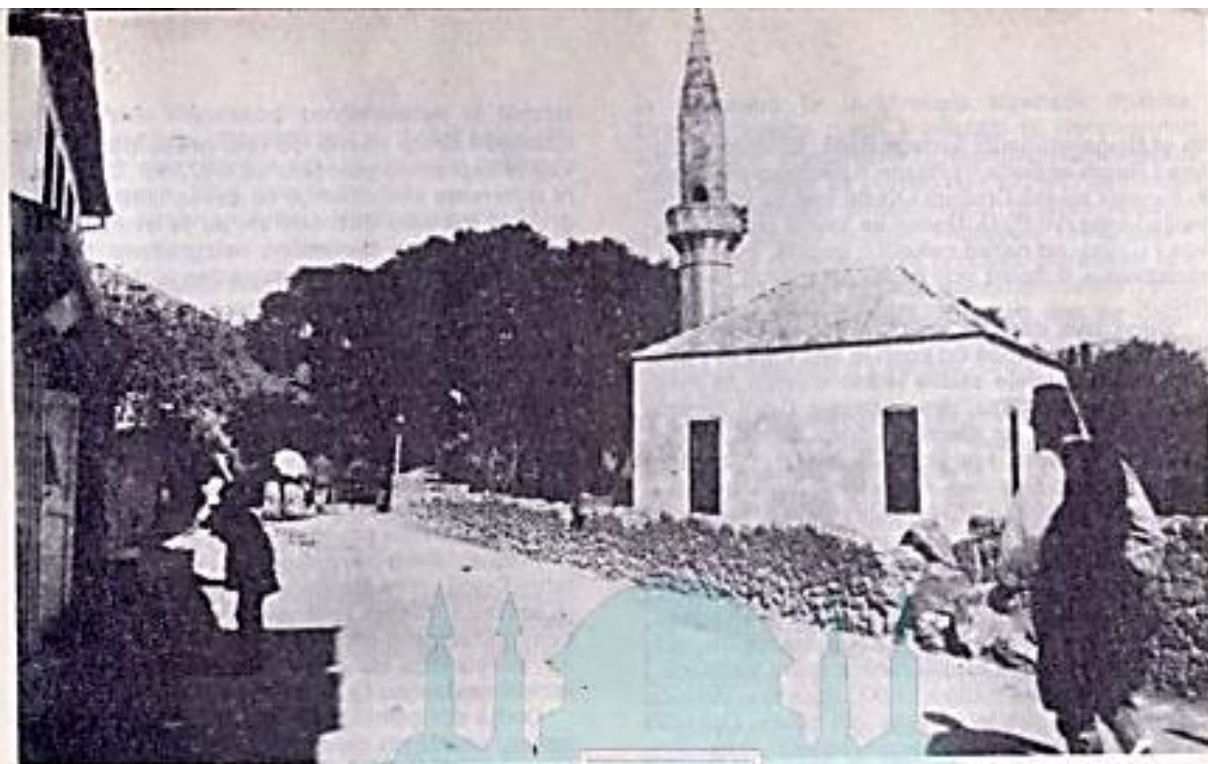

Hivzija Hasandedić - Hadži Ali-bega Lafe džamija u Mostaru

(Objavljeno u: Islamska misao br. 2 iz januara 1979.)

HIVZIJA HASANDEDIĆ

HADŽI ALI-BEGA LAFE DŽAMIJA U MOSTARU

25

U ovom haremu se nalazi još dvadesetak nišana ali se u njemu niko ne sahranjuje ima više od 40 godina. U haremima Janjevinu i Pašnjak prestalo se je davno sahranjivati i preko njih je provedena cesta koja vodi od Mostara prema vrelu Radobolje. Svi nišani iz ova dva harema su davno uništeni.

2. HADŽI ALI-BEGA LAFE DŽAMIJA

Ova je džamija situirana u Zahumu na uglu ulica Matije Gupca i Petra Drapšina (Raskršću). Njen osnivač je bio poznat pod imenom Lafo, a ovaj nadimak je, kako kaže narodna predača, dobio zbog toga što je mnogo i glasno pričao (lafo, lafozan = govorljiv, brbljiv).**

Džamija je građena od lomljenog kamena i pokrivena četverostrešnim krovom pod crijepom. Uz desni zid joj je prigradljena kamena munara, sada visoka oko 15 metara. Noću 26. januara 1929. godine udario je grom u munaru ove džamije, srušio je do šerefe i ošteti krov džamije.** Srušeni dio je kasnije prezidan ali je munara od šerefe (kaca) ostala nešto kraća pa sada neskladno djeluje s masom džamije.

Osnovica džamije (bez sofa) je pravougaonik sa stranicama 9,20 x 7,10 metara (iznutra). U četiri zida ima po dva oko 2,5 metra visoka prozora što nije više slučaj ni kod jedne mostarske džamije. U enterijeru se nalazi drveni mahfil koji se proteže u širini cijele džamije. Vrata za ulaz u munaru nalaze se oko jedan metar ispod nivoa džamijskog poda i do njih se dolazi niz šest kamenih stepenica. Džamija je upisana u gr.ul.br.2.098, kat.čest. 55/57 ef, i zaprema s grobljem uz nju površinu od 3.271 m².

Ova je džamija sagrađena prije 1631. godine što se može utvrditi na temelju sidžila mostarskog kadije u kome je među 24 mahale upisana u Zahumu i hadži Ali-bega Lafe mahala.** Ova mahala se formirala u prvoj polovini 17. stoljeća oko novosagrađene hadži Ali-bega Lafe džamije i po njenom osnivaču je dobila svoje ime.

Prvi poznati imam ove džamije bio je Husein sin Ahmed spahije koga je legatorka Fatima Pejkuša, kći Mehmed-begova postavila 1200.(1782.) godine za svoga zastupnika (vekl).** Godine 1262.(1846.) ovu je dužnost vršio neki Mustafa efendija koji je potpisan kao svjedok na zakladnici Alije Brkan, kćerke Abdulmuminove.** Od 1869. do 1892. godine imam i hatib je bio hafiz Osman efendija Hrvić.** Poslije njega imam i hatibi ove džamije bili su, stalno ili povremeno, slijedeći: Sa-

lih ef. Blagajac, hadži Avdaga Balić, Ibrahim ef. Ugljen i Ragib ef. Balta.^{*)} Razne funkcije u ovom vakufu vršili su još Crnčani i Kotle koji su bili mutevelije i muezini.^{**)} U džamiji se klanja jacija i teravija i u njoj, od nazad nekoliko godina, imamsku i muezinsku dužnost vrši hadži Alija Ibrulj, sin Hamidov.

Vakuf ove džamije imao je u svome posjedu slijedeće: dvije kuće od kojih je ona koja se nalazi u dvorištu džamije služila jedno vrijeme za mekteb, dućan, magazu, dva voćnjaka i dva harema (groblja): jedan uz džamiju i drugi desno od nje, preko puta ceste, koji je bio poznat pod imenom Veliki harem. Sve ove nekretnine upisane su u gr. ul. br. 1149, 2098, i 3534, i zapremaju površinu od 12.572 m².

Alija Brkan, kći Abdulmuminova iz Miljkovića kod Mostara svojom zakladnicom od 9. džumada 1262. (4 juna 1846.) godine zavještala je slijedeće: vinograd od šest motika (3.000 trsova) u selu Podgorje u nahiji Blatu u mostarskom kadiluku, i vinograd od dvije motike (1.000 trsova) u Rodoču kod Mostara. Još je ostavila 265 groša. Odredila je da mutevelija, po ustaljenom običaju, daje vinograde svake godine pod zakup a novac na kamate i prihod troši u slijedeće:

- da svake godine kupuje po jednu mukavu za hadži Alibega Lafe džamiju i pali je za dušu legatorke, i

- da se imamu spomenute džamije daje godišnje po deset groša.^{**)}

Ahmed-aga Kotlo, sin Mustafin svojom zakladnicom od 20. zulkadeta 1281. (16. aprila 1865.) godine zavještao je 2.500 groša i odredio da ih mutevelija daje svake godine u zajam uz 11,5% kamata i prihod troši u slijedeće:

- muteveliji godišnje 40 groša,
- imamu hadži Ali-bega Lafe džamije godišnje 80 groša,

- muezinu spomenute džamije godišnje 40 groša. On je dužan proučiti uoči svakog petka po tri «Ihlasa» i «Fatihu» za duše vakifovih roditelja, a poslije vakifove smrti i za njegovu dušu,

- za pet kandilja na munari hadži Ali-bega Lafe džamije koji će se paliti uoči Mevluda (12. rebi'a I) i odabranim noćima (berat, mi'radž i kadar), godišnje 60 groša,

- onome ko bude palio ove kandilje plaćaće se godišnje po 15 groša,

- onome ko bude nadgledao groblje uz džamiju i spram nje, godišnje po 20 groša,

- za opravku česme kod spomenute džamije, godišnje 10 groša,

- ostatak prihoda mutevelija će trošiti za potrebe spomenute džamije.^{**)}

Hadži Mahmud-aga Husedžinović oporučio je 1890. godine tri zlatna napoleona za potrebe ove džamije, a hafiz Mustafa ef. Čemalović 120 forinti. Salih Džampo palio je za života jedan kandilj na munari ove džamije.^{**)}

HAREMI (GROBLJA)

Prije smo istaknuli da je vakuf ove džamije imao u svome posjedu i dva groblja: jedan uz

džamiju i drugi desno od nje, preko puta ceste, koji je zapremao površinu od 6.977 m². Stari nišani iz harema kod džamije su davno uništeni ali svi grobovi još nisu ekshumirani jer je ovo zemljište ostalo do danas djelimično neizgrađeno. Na jednom dijelu ovog harema sagrađen je dom staraca i jedna prodavnica.

Pred lijevim zidom džamije nalaze se tri groba s nišanima u kojima su sahranjeni: hadži Avdaga Balić (1859.-1915.), žena mu Naza (1868.-1942.) i sin Omer (1892.-1932.)^{**)} Kronogram smrti hadži Avdage Balića, koji se sastoji od deset stihova, sastavio je na našem jeziku hadži Abdulah ef. Ridanović, mostarski muftija. Uklesan je na uzglednoj kamenoj ploči i tako oštećen da se ni djelimično ne može pročitati.

Prepis ovog kronograma dobili smo od rahm. Dra Ševkije Balića koji nam je i rekao da ga je sastavio muftija Ridanović. Važnost njegova je posebno u tome što nam on kazuje da je Ridanović, pored toga što je odlično pisao na arapskom jeziku, sastavljao i kronograme.^{**)}

Ovdje donosimo, peti i sedmi stih kronograma koji su sadržajno najuspjeliji i koji nam kazuju šta je navelo Ridanovića da ga sastavi. Ta dva stiha glase:

U novom duhu djecu je odgajao
U svem je imao zazoran red
A nada sve je ljubio škole
Takvi mu bjehu i otac i djed,

Pa šest sinova i tri kćeri
Na čast i ponos rodbinstvu svom
Ostavlja merhum u dobrom stanju
Da budu primjer narodu svom.^{**)}

Priča se da je u haremu pred pročelnim zidom džamije sahranjen i Panjo bajraktar po kome je dobila svoje ime mahala Panjevina koja se nalazi spram džamije na strmim padinama brda Huma.^{**)}

Veliki harem, koji se nalazio desno od džamije, preko puta ceste, ekshumiran je 1949. i na njemu je 1951. godine sagrađena zgrada osnovne škole «Braća Šimić». U ovom haremu prestalo se sahranjivati pred više od 60 godina i svi nišani iz njega su davno uništeni.

NAPOMENE

^{*)}. Bosanska Vila, Sarajevo, 1899, broj 8, str. 106.

^{**)}. Hrvatska enciklopedija, Zagreb, 1941, sv. II, str. 107

^{**)}. Ankara, Tapu ve Kadastro, Defter 16 483 i 484; opširni popis za Hercegovinu i dva sveska. Kopija u Akademiji nauka i umjetnosti BiH, Sarajevo. Uporedi: Muhamed A. Mujić, Pitanje stare pravoslavne crkve u Mostaru i njena opravka 1833. godine. Prilozi POF, Sarajevo, 1978, str. 82. Po titulu «ga» može se zaključiti da je vakif bio zapovjednik jednog odreda turske plaćene vojske. Epitet «baba», opet, kaže da je on, pod svoje stare dane, postao prior nekog derviškog reda koji je u njegovo doba djelovao u Mostaru.

*) Arhiva Vakufskog povjerenstva u Mostar (AVPM), akt broj 261/1934.W Lev Arndt izradio je lijep crtež ove džamije koji je izišao u časopisu Nadi, Sarajevo, 1903. broj 3, str. 33.

*) Acta turcarum Arhiva Hercegovine (ATAH), 9/433

*) Sidžil mostarskog kadije broj 5, list 119 a, original u Gazi Husrev-begovoj biblioteci

*) Po sjećanju hadži Mustajbega Fazlibegovića

*) Vakufska gruntovnica u odboru IZ Mostar

*) AVPM, akt broj 180/1902

*) Acta turcarum Provincijalata hercegovackih franjevacu (ATPHF) IV/191

*) Sidžil vakufnama u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, I, broj 309, str.40

*) AVPM, akt broj 430/1903

*) AVPM, akt broj 87/1908

*) AVPM, akt broj 625/1911

*) Abdulah Škaljić, Turcizmi u srpsko-hrvatskom jeziku, Sarajevo, 1966, str.430; Jedna ljubavna narodna pjesma koja je pribilježena u Mostaru ovako počinje:

Moj dragane, jedan lafozane,

Lafe mačaš uzeti me nećeš

(Bosanska Vila, Sarajevo, 1905, broj 23, str.363

*) AVPM, akt broj 177/1929

*) Sidžil mostarskog kadije broj 1, original u Orijentalnom institutu u Sarajevu

*) Sidžil vakufnama u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, I, broj 690 str. 96

*) Hivzija Hasandedić, Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa Arhiva Hercegovine, Mostar, 1977, str.26 (rukopis broj 10, str.120 a)

*) AVPM, akt broj 386/1892

*) AVPM akt 126/1940

*) Proračuni vakufa u Bosni i Hercegovini do 1899, str.291

*) Vidi bilješku broj 19

*) ATPHF, XXI/1033

*) AVPM, akti broj 140/1892,268/1892 i 386/1892

*) Balići se ubrajaju među stare muslimanske porodice u Mostaru. Oni, možda, vuku svoje porijeklo od vakifa hadži Balije, sina Muhamedova koji je 1612. godine sagradio džamiju u Brankovcu u Mostaru i uz nju mekteb i medresu.

Najstariji nama poznati Balić bio je Munla Salih koji je potpisan kao svjedok prilikom jednog vjenčanja koje je obavio mostarski kadija 1763. godine. On je imao sina Ibragu a ovaj sina Omeragu (1809.-1869.) godine. Omeraga je imao djecu: Abdulaha, Dudiju i Hatidžu.

Abdulah (1859.-1915.) bio je po zanimanju trgovac. On je povremeno vršio dužnost imama Lafine džamije i bio više godina član gradskog vijeća i raznih društava. Iza sebe je ostavio devetoro djece i to:

OMERA (1892.-1932.). Po završetku gimnazije upisao se na pravo, ali je studij ubrzo napustio jer je, poslije očeve mu smrti, morao preuzeti domaćinstvo i raditi u trgovini. Njegovim trudom i zalaganjem sva su mu braća završila fakultete. U toku prvog svjetskog rata mnogo je radio na zbrinjavanju sirotinje i bio inicijator više korisnih akci-

ja. Osnovao je u Mostaru slijedeća društva: Državna zaštita djece i mladeži (u Hercegovini) bio je prvi predsjednik), Muslimanska zanatska zadruga, Odbor za pomaganje sirotih i postradalih, Muslimansko antialkoholno društvo «Budućnost», Pokopno društvo «Rahmet» i «Harem» – društvo za poljepšavanje grobalja. Saradivao je u raznim edicijama i objavio nekoliko vrijednih radova iz historije i folkloru. Njegovo ime se nalazi među donatorima Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Umro je 1932. godine u Mostaru./

Dr IBRAHIMA(1895.-1929.). Vršeći svoju liječničku dužnost zadobio je neizlječivu bolest i umro u Šibeniku 1929. godine.

Ing.MAHMUTA (1897.-1961.) On je prvi musliman inženjer agronomije iz Mostara. Govorio je njemački i češki, a služio se još francuskim, talijanskim i mađarskim jezikom. Kao stručnjak za stočarstvo mnogo je pisao u stručnim časopisima. Napisao je i tri djela: Proizvodnja perzijaner krzna, Zagreb 1943, Sviļogojstvo, Zagreb, 1949. i Kuničarstvo, Zagreb, 1951. godine. Umro je u Zagrebu 1961. godine.

MUHAMEDA, profesora (1902.-1973.) U više mjesta u kojima je kao učitelj službovao slao je muslimansku djecu u škole i na zanate i borio se protiv svih vrsta predrasuda, alkoholizma i pušenja. Bio je izvanredan društveni radnik. Njegovim zalaganjem otvorena je prva tribina islamske čitaonice uz odbor IZ u Zagrebu koja je posmrtno dobila njegovo ime. Pisao je u stručnim pedagoškim časopisima. Umro je u Zagrebu 1973. godine.

HILMIJU, magistra farmacije (1903.-1974.) Pisao je o sakupljanju ljekovitog bilja i spravljanju čajeva od njih. Umro je u Mostaru 1974. godine.

DRA ŠEVKIJU, pravnik i advokata. Bio je izvanredan pravni stručnjak. Kada je 1929. godine doktorirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu, ponudemo mu je, zbog vanrednog uspjeha i izrazitog talenta, da radi na istom fakultetu. On je to odbio i došao u Mostar gdje je do smrti služio. Umro je u Mostaru 1972. godine.

Braća Balići imali su sestre: Aišu, udatu Kirlić, Fahru, udatu Ljubović i Zejnebu, udatu Kabil. Živa je još samo Zejneba.

Slučaj braće Balića je jedinstven ne samo u Mostaru nego i cijeloj Hercegovini pa, možda, i šire. Oni su dali lijep doprinos razvoju nauke kod nas i slavili kao izvrsni stručnjaci u svojim strukama. Bili su još primjerni društveni i kulturni radnici. Na kraju još da kažemo da su svi bili veliki humanisti i altruisti.

*) O životu i radu muftije Ridanovića vidi opširnije: Hivzija Hasandedić, Mustafa-Sidki efendija Karabeg, mostarski muftija od 1857. do 1878. godine i okupacija Mostara, separadni otisak iz El-Hidaje, Sarajevo, 1944.str.30; Isti, Mostarske muftije, prilog kulturnoj povijesti Mostara, separadni otisak iz Glasnika VIS-a, Sarajevo, 1975, str.18-19.

*) Ostali stihovi su sadržajno slabiji i na tri mjesta nejasni.

*) U Mostaru je 1731. godine živio Salih Panjo (u dokumentu Pano). Sidžil mostarskog kadije broj 5, list 131 a.